

ZÁPADOUKRAJINSKÉ A PODKARPATORUSKÉ SLABIKÁŘE A ČÍTANKY Z LET 1884–1937 VE FONDU PEDAGOGICKÉ KNIHOVNY J. A. KOMENSKÉHO V PRAZE

DAGMAR PETIŠKOVÁ

Abstrakt: Příspěvek představuje učebnice pro počáteční vyučování – slabikáře a čítanky – sestavené jednak v ukrajinštině, jednak v lidovém (rusínském) jazyku obyvatel Podkarpatské Rusi, jež pocházejí z období let 1884–1937 a jež patří do fondu Pedagogické knihovny J. A. Komenského, součástí Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského v Praze. Všímá si jazyka a pravopisných variant, kterými byly učebnice sestavovány.

Klíčová slova: Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze, učebnice, obecná škola, ukrajinština, církevní slovanština, rusínština, pravopis

V první části příspěvku představíme ukrajinské učebnice z fondu Pedagogické knihovny J. A. Komenského, jež je součástí Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského v Praze (dále jen Pedagogická knihovna), vydané mezi léty 1884 a 1907 ve Vídni a ve Lvově, které nejsou podle Souborného katalogu ČR v žádné jiné české knihovně zastoupeny. Ve druhé části se zaměříme na učebnice Podkarpatské Rusi, které, ačkoliv nejsou v rámci českého knihovního fondu zcela ojedinělé, patří k vzácným publikacím, jež jsou v českých knihovnách přítomny pouze v několika málo, často jen ve dvou, exemplářích. Ve třetí části se věnujeme jazyku, kterým byly uvedené slabikáře i čítanky a gramatiky pro počáteční vyučování sestavovány.

Unikátními publikacemi ve fondu Pedagogické knihovny určenými pro počáteční vzdělávání ukrajinských/rusínských dětí rakousko-uherské monarchie je *Slabikář* (1884) a *Čítanka a gramatika* (1897), obě vydané ve Vídni, z pera pedagoga Omeljana Popovyče. K dalším jedinečným učebnicím, jež Pedagogická knihovna vlastní, patří ukrajinský *Slabikář* ve třech vydáních (Lvov 1903, 1905 a 1907).

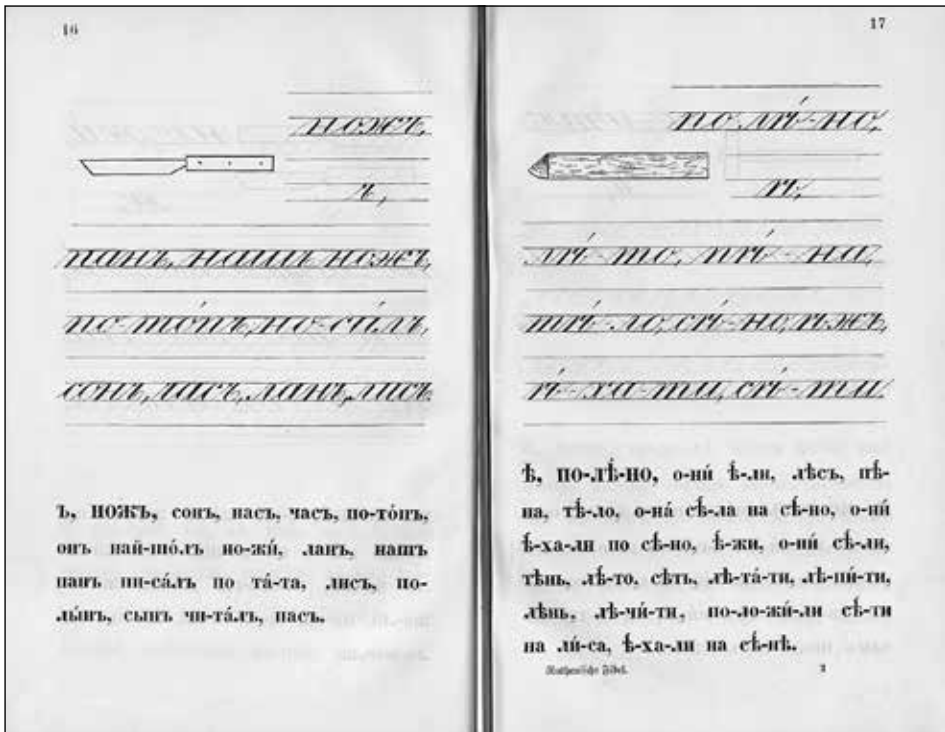
Významnou součástí fondu učebnic Pedagogické knihovny jsou slabikáře, čítanky, mluvnice, zpěvníky, početnice i učebnice občanské nauky a přírodovědných předmětů sestavované pro potřeby lidových (obecných) i středních škol Podkarpatské Rusi po roce 1919. V našem příspěvku nás budou zajímat slabikáře i čítanky (obsahující často i výklad gramatiky) pro podkarpatoruské lidové školy vydané v rozmezí let 1921 až 1937, jejich koncepce a jazyk, který jejich autoři či sestavovatelé pro své učebnicové texty volili. Jazyk podkarpatoruských učebnic odráží nejenom jazykové, ale i politické a národnostní preference jejich autorů/sestavovatelů. V slabikářích i čítankách a gramatikách vydávaných pro potřeby lidových škol Podkarpatské Rusi, ať již jsou psány jazykem, v němž je převládajícím prvkem ruština, ukrajinština, anebo některé z rusínských nářečí či směsice těchto nářečí, se používá historický etymologický pravopis, který byl na Podkarpatské Rusi i v literárních textech té doby obvyklý.¹

1 Šlo o systém ukrajinského pravopisu založeného na etymologických principech, jež v roce 1827 představil filolog M. O. Maksymovyč. Tento systém se používal v Haliči od roku 1848 zhruba do přelomu 19. a 20. století. Na Podkarpatské Rusi ho lze nalézt v učebnicích celého meziválečného období, přičemž se zde uplatňovala pravopisná koncepce I. A. Paňkevvyče, vytvořená na základě Maksymovyčova pravopisného systému.

Obrázek č. 1:
 ПОПОВИЧ, Емилианъ А. (составилъ).
 Букварь для школъ народныхъ. Вѣдень.
 Накладомъ ц. к. дирекціи школьныхъ
 книжокъ, 1884, titulní list

Obrázek č. 2:
 ПОПОВИЧ, Емилианъ А. (составилъ).
 Букварь для школъ народныхъ. Вѣдень,
 Накладомъ ц. к. дирекціи школьныхъ
 книжокъ 1884 (с. 16–17). *Výuka psaní a čtení*
grafetů „ъ“ a „ѣ“

Výraz „rus'kyj jazyk“ („rus'ka mova“), který se objevuje na titulních listech starších ukrajinských učebnic, se v údajích o jazyku dokumentu někdy chybně uvádí jako „ruština“. Z tohoto důvodu stojí za to všimnout si vývoje ukrajinského jazyka, který se po dlouhou dobu jako „rus'kyj“ označoval.

Komplikovanost jazyka (jazykových variant) a pravopisu používaných v podkarpatorských učebnicích i skutečnost, že, na rozdíl od Slovenska či srbské Vojvodiny, není rusínština v Česku kodifikována, stěžuje práci i současným knihovníkům při vytváření identifikačních záznamů v knihovních katalozích.

V poslední době u nás vyšlo několik publikací, které se věnují jak školství na Podkarpatské Rusi, tak postihují jazykové spory týkající se jazyka a pravopisu učebnic pro potřeby zdejších škol² – doplňují tak řadu historických a lingvistických publikací i časopiseckých studií z meziválečného období, které se podkarpatorským regionem zabývají³.

Bibliografické údaje jednotlivých publikací v příspěvku netransliterujeme, nýbrž uvádíme v jazyce originálu jako názorný doklad jejich jazykové a pravopisné variability.

SLABIKÁŘ A ČÍTANKA A GRAMATIKA OMEJANA POPOVYČE

Nejstarší učebnicí psanou ukrajinským jazykem je v Pedagogické knihovně *Slabikář* z roku 1884; následuje *Čítanka a gramatika* z roku 1897. Autorem obou těchto učebnic je původem bukovinský pedagog a dlouholetý školní inspektor Omejan Popovyč. Obě vydání doprovázejí černobílé ilustrace s návodnými obrázky, používají k výuce čtení a psaní syntetickou slabikovací metodu a s písmem psacím a tiskovým seznamují souběžně. Obě byly vydány ve Vídni a v textu obou z nich se nachází poznámka nakladatele v němčině: Ruthenische Fibel. Odlišností mezi nimi je však použitý pravopis – zatímco starší vydání *Slabikáře* z roku 1884 používá historický etymologický pravopis, mladší vydání *Čítanky a slabikáře* z roku 1897 je již sestaveno fonetickým pravopisem.

Slabikář (ПОПОВЫИЧЬ, Емилиянъ А. (составиль). *Букварь для школъ народныхъ*. Вѣдень: Накладомъ ц. к. дирекціи школьныхъ книжокъ, 1884) ve svém prvním oddílu slabikovací metodou seznamuje se slovní zásobou každodenního života. V druhém oddílu jsou již představeny krátké ucelené texty, přičemž slova jsou stále graficky na slabiky rozčleňena. Třetí oddíl je čítankou, jejíž texty postihují různé oblasti života (složení lidského těla, zdravotěda, stravování, rodina, škola, církev, dětské modlitby). Slabikář pak obsahuje přílohu (oddíl IV), již tvoří výhradně náboženské texty v církevněslovanském jazyce; uvádí nejprve přehled církevněslovanských grafémů s příklady jejich použití v jednotlivých slovech, dále pak seznam nejčastějších zkratků užívaných v náboženských textech a nakonec několik každodenních modliteb pro žáky včetně modlitby před začátkem školního vyučování a po skončení vyučování.

Čítanka s výkladem gramatiky z roku 1897 (ПОПОВИЧ, Омелян (уложив). *Читанка і граматика для шкіл народних*. Часть I. Вїдень: Накладом ц. к. видавництва книжок шкільних, 1897), určená pro 1. a 2. ročník obecných škol, se skládá ze slabikáře

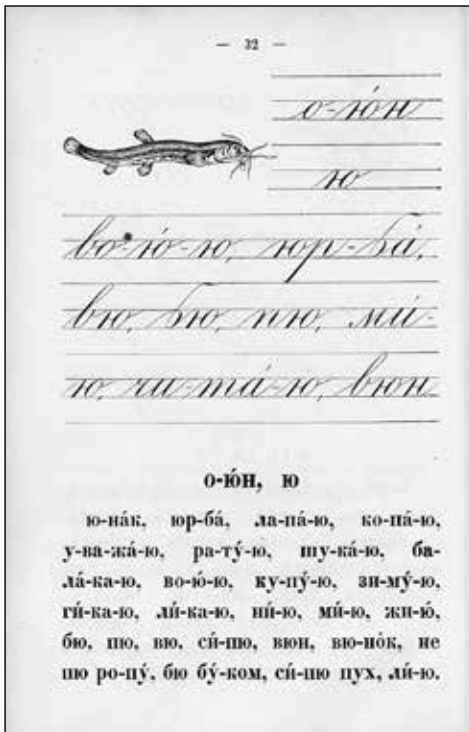
2 Srov. např. RYCHLÍK, J.–RYCHLÍKOVÁ, M. *Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918–1946*. Praha: Vyšehrad, 2016, s. 153–174 a ŠIMEK, J.–BARTOŠOVÁ, J. Školství na Podkarpatské Rusi. In: KASPER, T.–KASPEROVÁ, D.–PÁNKOVÁ, M. (eds.). „Národní školství“ za první Československé republiky. Praha: Academia, 2018. s. 139–158.

3 Srov. např. CHMELÁŘ, J.–KLÍMA, S.–NEČAS, J. (eds). *Podkarpatská Rus: obraz poměrů přírodních, hospodářských, politických, církevních, jazykových a osvětových*. Praha: Orbis, 1923. TICHÝ, F. R. *Vývoj současného spisovného jazyka na Podkarpatské Rusi = Evolution de la langue littéraire contemporaine en Russie Subcarpathique*. V Praze: Sbor pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi, 1938. HARTL, A. K jazykovým sporům na Podkarpatské Rusi. *Slovo a slovesnost*, 4 (1938), č. 3, s. 160–173.

Obrázek č. 3:
ПОПОВИЧ, Омелян (уложив). Читанка і граматика для шкіл народних. Часть I. Відень: Накладом ц. к. видавництва книжок шкільних, 1897, *titulní list*.

Obrázek č. 4:
ПОПОВИЧ, Омелян (уложив). Читанка і граматика для шкіл народних. Часть I. Відень, Накладом ц. к. видавництва книжок шкільних, 1897, s. 32–33. *Výuka psaní a čtení grafemů „ю“ a „ь“*.

koncipovaného podobně jako slabikář z roku 1884, ovšem liší se výběrem jazykových prostředků a používá již ukrajinský fonetický pravopis. Zvláštní pozornost věnuje autor učebnice specifikům nové ukrajinské ortografie, jakými je například pravidlo používání měkkého znaku „б“ či grafému „ї“ („ji“). Čítankový oddíl se pak věnuje tématům, která jsou pro školáky zajímavá či užitečná. Obsahuje i modlitby, ovšem nikoliv již v církevní slovanštině, ale převedené do ukrajinštiny. Učebnice se uzavírá oddílem gramatiky, ve kterém se střídá výklad učiva s úlohami.

Dalšími unikátními učebnicemi, sestavenými v ukrajinštině za použití fonetického pravopisu, jsou v Pedagogické knihovně slabikáře (bez uvedení autora) vydané ve Lvově roku 1903, 1905 a 1907 (*Буквар. Школа народна. Часть перша. У Львові: Накладом ц. к. видавництва руских книжок шкільних. 1903, 1905, 1907*). Při výuce postupují slabikovací metodou a ilustrují je černobílé návodné obrázky, podobně jako ve výše uvedených Popovyčových učebnicích. Na rozdíl od nich však seznamují nejprve výhradně s psacím písmem, písmo tiskací uvádějí později, v samostatné části. Po výkladu písma a jeho užití následují krátké texty pro školáky užitečné – věnují se rodině, přírodě, náboženství, ale také rodné zemi: „Náš rodný kraj se jmenuje Halič. Největším haličským městem je Lvov. Našemu kraji vládne císař. [...]“ (s. 53). Slabikáře končí modlitbami v církevní slovanštině, příkládají ovšem přehled církevněslovanských grafémů a jim odpovídající grafémy ukrajinského jazyka. Vydání z r. 1903 a 1905 jsou identická, vydání z roku 1907 se od předchozí dvou liší pouze poslední stranou, která patří modlitbám: zatímco vydání 1903 a 1905 tisknou modlitby v delší verzi a pouze v církevní slovanštině (s. 79), vydání 1907 má zkrácenou verzi modliteb a příkládá k ní souběžný ukrajinský text (s. 79).

SLABIKÁŘE A ČÍTANKY PODKARPATSKÉ RUSI

Autoři podkarpatoruských učebnic vydávaných za první Československé republiky si podle vlastní jazykové preference a politického příklonu k jednomu ze tří hlavních směrů – ukrajinskému („maloruskému“), ruskému („velkoruskému“), či rusínskému autochtonnímu proudu – volili svůj vlastní jazykový přístup.⁴ Variabilitu vykazují i názvy učebnic pro počáteční čtení a psaní (*Карпаторуській букварь Подкарпаторуській букварь, Азбука для І. пост. р. підкарпато-руських народних шкіль атд.*).

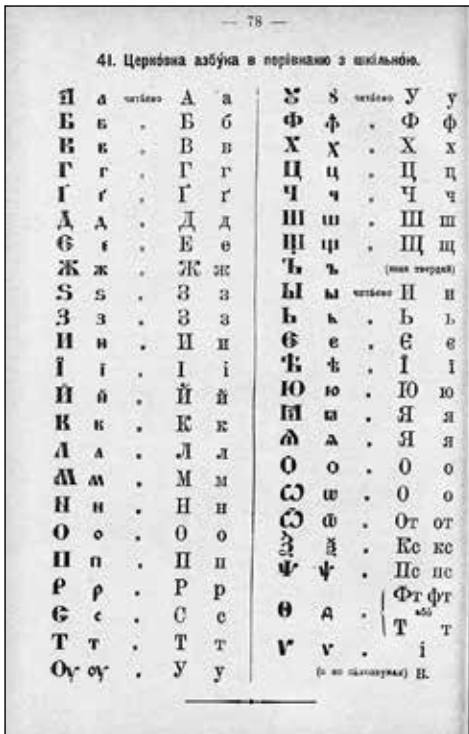
Jak slabikáře, tak čítanky pro počáteční vyučování bývají koncipovány podobně, to znamená, že obsahují jak slabikářovou, tak čítankovou část a jsou sestaveny slabikovací metodou. Obsahují ilustrace s návodnými obrázky a jsou v naprosté většině psány v rusínském jazyku, avšak v různých jeho variantách, tedy s převažujícími prvky buď ukrajinštiny, či ruštiny, či některého z rusínských dialektů, s použitím historického etymologického pravopisu. Autoři často na posledních stránkách učebnice tisknou církevněslovanskou azbuku s vysvětlivkami užití některých grafémů a modlitby v církevní slovanštině. Tímto způsobem jsou například sestaveny slabikáře nazvané *Podkarpatoruský slabikář* (ЕГРЕЦКІЙ, Е.–ГУЛЯНИЧ, М.–МАРКУШ, А. (составили). *Подкарпаторуській букварь*. В Ужгородѣ: Накладом авторов, 1923), *Karpatoruský slabikář* (ДОБОШЪ, И. И.–ФЕДОРЪ, П. С. (ред.).

4 Generální statut Podkarpatské Rusi stanovil, aby se vyučovacím jazykem stal „jazyk místní“. Za výchozí byly přijímány místní dialekty se zvláštním zřetelem k dialektům verchovinským; tyto dialekty se považovaly za ukrajinské („maloruské“), avšak nepřijímal se fonetický pravopis (na Ukrajině v té době již běžný), pro který na Podkarpatské Rusi neexistovala tradice. V praxi ovšem docházelo k tomu, že autoři ve svých učebnicích používali jazyk či jazykovou variantu podle svého osobního politického, národnostního a lingvistického přesvědčení. Neřešitelnost podkarpatoruské jazykové otázky tak dokládá i nemožnost shodnout se na jednotném vyučovacím jazyku a jazyku učebnic. Srov. HARTL, A. K jazykovým sporům na Podkarpatské Rusi. *Slovo a slovesnost*, 4 (1938), č. 3, s. 169.

Obrázek č. 5:
Буквар. Школа народна. Часть перша.
У Львові: Накладом ц. к. видавництва
руских книжок шкільних. 1903, titulní list

Obrázek č. 6:
Буквар. Школа народна. Часть перша.
У Львові: Накладом ц. к. видавництва
руских книжок шкільних. 1903, s. 78–79.
Srovnání azbuk církevněslovanské s ukrajinskou.
Modlitby v církevní slovanštině

Карпаторусскій букварь. Ужгородь: Учительское товарищество Подкарпатской Руси, 1925) či Konopáskova *První čítanka* (КОНОПАСЕКЪ, Ярославъ (уложивъ). Перша читанка для народныхъ шкôль. В Празѣ: Накладомъ Державного издавництва, 1921). Ilustrace jsou ve výše uvedených učebnicích jsou černobílé, barevné ilustrace se objevují až později a výjimečně, jak je tomu například ve čtvrtém vydání *Карпаторускého slabikáře* (ДОБОШЪ, И.–ФЕДОРЪ, П. (составили). *Карпаторусскій букварь*. Ужгородь: Учительское товарищество Подкарпатской Руси, 1937).

Slabikář (КИЗАКЪ, Юаннь Ѡ. (составиль). *Букварь для народныхъ школь Епархіи прѣшевской*. Прага-Пряшевь: Изданіе Чехословацкой графической Уніи, 1921) výuku psaní a čtení koncipuje tak, že od prvních stránek seznamuje souběžně s grafémy rusínskými a církevněslovanskými. Soustředí se na náboženskou výchovu žáka a do krátkých vět se snaží vměstnat základní životní rady – například na s. 40 se tak žákovi vštěpují mravní zásady a náboženská poučení („Bůh nemá rád pýchu. Pán Bůh je spravedlivý.“), podává se mu vysvětlení o křtu Ježíše Krista a končí se zeměpisným údajem o žákově vlasti, Podkarpatské Rusi.

Pozornost zaslouží učebnice pro počáteční vyučování z pera Augustina Vološina (Avgustyn Vološin), který se do dějin Podkarpatské Rusi zapsal nejenom jako významný politik, kulturní a církevní činitel, ale i jako lingvista. Jeho *Azbuka pro 1. postupný ročník podkarpato-ruských lidových škol* (ВОЛОШИН, Августин (зложив). *Азбука для 1. пост. р. підкарпато-руських народних шкôль*. Прага–Пряшев: Чехословацька графіцька унія, 1937) se dočkala osmi vydání.

Jedním z návrhů týkajících se toho, jakým jazykem a jakým pravopisným systémem sestavovat učebnice, bylo zavedení latinky pro přepis rusínského jazyka. Předpokládalo se, že by se tímto způsobem mohlo obyvatelstvo Podkarpatské Rusi jazykově více sblížit s Čechy a Slováky. Příkladem čítanky, která vedle cyrilice použila ve svých textech i latinku, je *Zorja. Čítanka pro 2. a 3. ročník lidových škol* (ФОТУЛ, Ем.–ЗАКЛИНЬСКІЙ, Б. (сост.). *Зоря. Читанка для 2. и 3. шкôльного рока народних шкôль*. В Празѣ: В Державномъ издавництвѣ, 1923).

JAZYK „RUS'KYJ“

Ve starších ukrajinských učebnicích se setkáváme s označením ukrajinského jazyka jako „русский“ („rus'kyj)⁵. Výraz „русский“ však vedl – a dosud často vede – k nedorozumění, jelikož čeština dosud nemá adekvátní výraz pro jeho překlad a odpovídající výrazy pro rozlišení termínů „русский“ na jedné straně a „русский“ a „російський“ na straně druhé. Při vytváření identifikačních záznamů v knihovních katalozích se někdy setkáme s chybným označením jazyka „русский“ jako „ruština“⁶. Z tohoto důvodu stojí za to všimnout si vývoje ukrajinského jazyka, který se po dlouhou dobu jako „русский“ označoval.

„Руський язык“ či „руська мова“ je termín, který se na území Ukrajiny i Běloruska používá již od dob, kdy se země staly součástí Litevského velkoknížectví, jež si postupně připojovalo jihozápadní oblasti bývalého kyjevskoruského státu a přejímalo i jeho kulturu včetně kultury jazykové. Pro církevní i úřední potřeby litevského panovnického dvora se již od 14. století kromě latiny používal i jazyk slovanský ve dvou jeho variantách: církevněslovanský, kultivovaný kyjevskoruskou literaturou, pro církevní komunikaci, a jazyk označovaný jako „русский язык“ („руська мова“) pro oficiální dokumenty právní povahy.

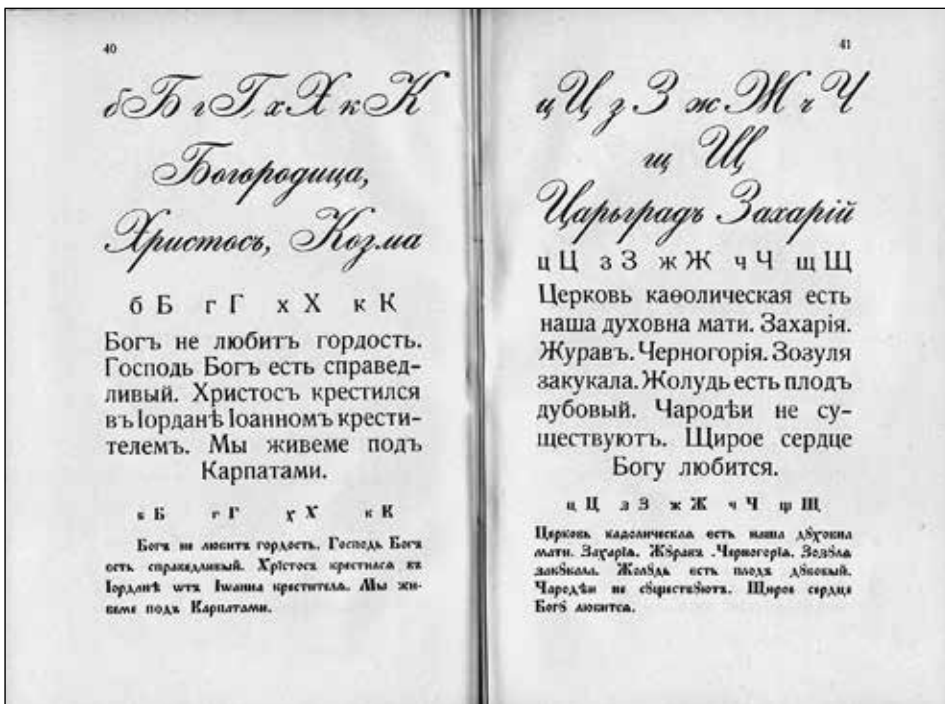
5 Srov. název nakladatelství v námi uvedených slabikářích vydaných ve Lvově r. 1903, 1905 a 1907 – Видавництво руских книжок шкôльних).

6 České adjektivum „ruský“ se přitom vztahuje k ruskému výrazu „русский“ či ukrajinskému výrazu „російський“.

Obrázek č. 7:
 КИЗАКЪ, Юаннь Ѡ. Букварь для народныхъ школъ епархіи пряшевской. Прага-Пряшевъ: Изданіе Чехословацкой графической Уніи, 1921, titulní list

Obrázek č. 8:
 КИЗАКЪ, Юаннь Ѡ. Букварь для народныхъ школъ епархіи пряшевской. Прага-Пряшевъ: Изданіе Чехословацкой графической Уніи. 1921, s. 40-41

Sami obyvatelé dnešního ukrajinského a běloruského území se nazývali jednotně „ruským“ národem a vymezovali se proti etniku moskevského carství. Jazyk, jímž hovořili, pojmenovávali „руський“ a toto označení se týkalo jak tehdejšího hovorového jazyka, tak jazyka písemné komunikace i literárních děl. Pozdější reformace spolu s překlady biblických textů do národních jazyků s sebou přinesla i rozšíření termínů a nuancí používaného jazyka (проста мова, руський язык, простый языкъ руський (рускій, роський, роскій) языкъ, діалектъ домашний апод.),⁷ přičemž se tento národní jazyk stále zřetelněji odlišoval od jazyka s církevněslovanským lexikem (языкъ словянскій, словенскій, словѣнскій).⁸

V průběhu 19. století pak dochází k dalšímu jazykovému vývoji, který postupně vedl až k vytvoření samostatného ukrajinského spisovného jazyka, jenž se však stále jako „rus'kyj“ ještě počátkem 20. století často označoval.

Je třeba zdůraznit, že v rámci Ukrajiny patří v 19. a v samém počátku 20. století hlavní zásluha v rozvoji ukrajinských učebnic Haliči, částečně i Bukovině. Bylo to z toho důvodu, že zatímco v rakouské části monarchie se ukrajinština mohla používat a rozvíjet relativně svobodně, v ruské říši byla oficiálně charakterizována jako dialekt ruštiny, nikoliv jako samostatný jazyk, a její používání v literárních textech bylo omezováno.⁹ Až počátkem 20. století, po rozpravách v petrohradské akademii věd roku 1905, na základě tehdy nové historickosrovnávací metody, byla ukrajinština v ruské říši uznána za samostatný jazyk s právem používat ho i při sestavování učebnic.

V Podkarpatské Rusi, kde bylo používání rodného jazyka ve školách ve druhé polovině 19. a počátkem 20. století odkázáno na povolení či zákazy uherské vlády, byl vývoj místního lidového jazyka komplikovaný¹⁰ a obtížné bylo i stanovení jeho oficiálního názvu.

Otázka určení názvu oficiálního jazyka Podkarpatské Rusi a jeho kodifikace, která se týkala i stanovení jazyka učebnic a vyučovacího jazyka v místních školách, se na nejrůznějších úrovních diskutovala po celé období existence československé první republiky, zůstala však nevyřešena. Učebnice z fondu Pedagogické knihovny jsou nejenom cenným dokladem o rozsahu vyučované látky na základních a středních školách Podkarpatské Rusi v období meziválečného Československa, ale i o tehdejší značně složité a nepřehledné jazykové situaci. Slabikáře, čítanky a gramatiky, na které jsme se v příspěvku zaměřili, však jazykový vývoj pouze nedokumentují, jejich autoři k němu sami vytvářením své vlastní jazykové koncepce přispěli.

7 Pro označení tehdy ještě společného ukrajinsko-běloruského jazyka se v české odborné literatuře začíná prosazovat termín rutěnština. Srov. MARVAN, J. Soužití češtiny a běloruštiny v díle velkého evropského básníka. LENDĚLOVÁ, V.–MARVAN, J.–VAŠÍČEK, M. (eds.). *České vědomí Bělorusi = Českaje ũsvedamlenne Belarusi*. Praha: Karolinum, 2013, s. 32.

8 K vývoji ukrajinštiny srov. např. МОЗЕР, М. *Причинки до історії української мови*. Вінниця: Нова Книга, 2011.

9 Valujevský cirkulář (1863) tak přímo zakazoval používat ukrajinštinu v učebnicích a literatuře určené pro počáteční čtení.

10 Školství Podkarpatské Rusi se za reformovalo a rozvíjelo, či naopak upadalo, v souvislosti s politickou situací rakousko-uherské říše a s dobovými školskými zákony, z nichž některé byly k národnostním menšinám poměrně vstřícné a umožňovaly vedení výuky v základním vzdělávání v rodném jazyce (zákon z r. 1868 iniciovaný Józsefem Eötvösem), jiné je však v používání mateřštiny ve školách značně omezovaly (Apponyiho zákony z r. 1907). A i když v podkarpatoruských konfesionálních školách se s písemnou formou místního lidového jazyka (rusinštinou) mohli žáci přinejmenším seznámit, v naprosté většině zde chyběli dostatečně kvalifikovaní učitelé. Na středních školách se pak vyučovalo pouze maďarsky. Ke skutečnosti, že více než polovina rusínského obyvatelstva byla ještě ve dvacátých letech 20. století negramotná, přispívala i chudoba místních obyvatel, kteří často ani nemohli své děti do škol posílat.

WEST-UKRAINIAN AND SUBCARPATHIAN SPELLING-BOOKS
AND READING-BOOKS (1884–1937) IN THE COLLECTION
OF THE PEDAGOGICAL LIBRARY OF J. A. COMENIUS IN PRAGUE

Summary: The paper introduces unique textbooks for elementary schools – spelling-books and reading-books – compiled in Ukrainian and in the national (Ruthenian) language of inhabitants of Subcarpathian Ruthenia during the period from 1884 to 1937. The textbooks belong to the collection of the Pedagogical Library of J. A. Comenius which is part of the National Pedagogical Museum and Library of J. A. Comenius in Prague. The paper notices language and spelling variations of the mentioned textbooks for elementary schools. The spelling-books and reading-books of Subcarpathian Ruthenia prove the difficult and confusing linguistic situation of this region between the years 1919–1938 when the region was part of Czechoslovakia.

Key words: National Pedagogical Museum and Library of J. A. Comenius in Prague, textbooks, elementary school, Ukrainian, Church Slavonic, Ruthenian, orthography

Mgr. Dagmar Petišková, Ph.D. (*1959)

Vystudovala ruštinu a ukrajinštinu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Pracuje v bibliografickém oddělení Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského v Praze. Věnuje se ukrajinsko-literárním vztahům; je editorkou několika sborníků věnovaných ukrajinské emigraci v meziválečném Československu.